

## **ДИКІ ССАВЦІ У ЗООНОЗАХ СКАЗУ НА СХОДІ УКРАЇНИ**

Коробченко М. А.

*Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка  
aquamarine@ukr.net*

### **Вступ**

Теріофауна сходу України включає 85 сучасних видів з 7 рядів. Більшість з них відомі як активні учасники більшості зоонозів, у тім числі найбільш небезпечно-го для них і для людини — сказу. Для аналізу ступеню залученості різних видів ссавців у природні вогнища сказу опрацьовано дані про реєстрації цього зоонозу в популяціях диких ссавців Луганщини і суміжних областей України. Значимість цього регіону для функціонування природних вогнищ сказу очевидна з наступних даних: лише за 2004 рік у диких ссавців виявлено випадків сказу: на Луганщині — 49, на Донеччині — 43, на Харківщині — 11 (загалом у всіх ссавців, відповідно, — 85, 73, 58 випадків). Луганщина займає провідне місце не тільки в регіоні, але й у всій Україні (85 випадків з 907 загалом по Україні, тобто майже 10 % протягом одного лише 2004 р.), тому докладний аналіз проведено саме для цієї області.

### **Матеріал**

Джерелами інформації стали результати опрацювання даних Луганської обласної ветлабораторії та офіційна статистика з “European Rabies Bulletin” за 2000–2006 рр. Загалом за цей час на Луганщині виявлено 802 випадки сказу, виявленого при обстеженні 3215 особин ссавців, у тому числі у диких тварин (без здичавілих псів та котів) — 271 реєстрацій. Виявлено кілька закономірностей.

### **Результати і обговорення**

Загалом протягом облікового періоду сказ зареєстровано у 16 видів ссавців. Зараженість досліджених ссавців склала 24,9 %. Найбільша питома вага в епізоотичній ситуації випадає на хижих ссавців, на яких випадках найбільша кількість підтверджень сказу — 75,1 % від усієї суми реєстрацій (602 випадки). Провідна роль хазяї-

на вірусу сказу у Луганській області та загалом на сході України належить лисицям. За останні 7 років на Луганщині зареєстровано 230 випадків сказу у лисиць, що становить 28,7 %. У цей період щільність популяції лисиць на території області коливалася в межах — 1,5–2,0 особин на 1000 га угідь у 2000–2004 роках та 0,8 особин / 1000 га у 2005–2006 рр. при нормі 0,5–1,0 голів на 1000 га угідь. Протягом всього періоду досліджень відмічена виразна сезонність зоонозу у лисиць — зростання кількості реєстрацій сказу у III–IV кварталах з виразним підвищенням кількості випадків у 5–6 разів у IV кварталі. Більшість позитивних результатів на сказ виявляється при діагностичних відстрілах, проведення яких припадає на IV квартал.

Інші хижі дикі ссавці в епізоотичній ситуації відіграють незначну роль — разом 34 реєстрації (4,2 %). Сказ підтверджений у єнотоподібної собаки (6 випадків), вовків (20), куниці (7) і тхора (1 випадок). Інші дикі ссавці, у яких зареєстровано сказ, належать до ряду рукокрилих (2 випадки сказу у кажанів) і ряду гризунів (5 випадків). Серед гризунів позитивні результати при дослідженні на сказ реєстровано у вивірки (1 випадок) і у мишоподібних гризунів, зокрема, у хом'яка (1 випадок) та ондатри (3 випадки).

Також серед хижих ссавців у епізоотіях сказу значна роль припадає на собак і котів. Зареєстровано 158 випадки (19,7 %) сказу у котів і 186 випадки (23,2 %) серед собак, разом 344 випадки — 42,9 % у загальній епізоотії. Частина з цих тварин є свійськими і їх роль у природних вогнищах сказу не важлива, а епізоотологія їх зоонозів залежить більшою мірою від рівня ветеринарних заходів та нагляду. Проте значна кількість випадків епізоотії сказу випадає також і на здичавілих і бродячих представників цих груп ссавців. За даними лабораторії ветмедицини на період 2000–2006 років сказ був виявлений у 58 досліджених здичавілих тварин при діагностичних відстрілах, що склало 16,9 % від всієї суми випадків. Чіткої сезонності, як у лисиць, при цьому не просліджується, але у деякі роки досліджуваного періоду відмічено зростання кількості випадків у IV кварталі.

Проаналізовано дані щодо зараженості основних активних учасників зоонозу сказу. Серед ссавців основним джерелом вірусу є хижі ссавці. При дослідженні патоматеріалу від лисиць, половина якого отримана під час діагностичних відстрілів, — процент їх зараженості складав від 7,6 у 2006 р. до 18,8 у 2003 р. Серед вовків зараженість коливалася від 11,1 % у 2000 р. до 42,9 % у 2005 р.

Аналіз показав відсутність зв'язку між кількістю досліджених тварин одного виду і кількістю реєстрацій у них сказу. Проте при аналізі усіх видів виявлено зворотній зв'язок між відносною чисельністю виду (загальна кількість обстежень) та відсотком реєстрацій сказу. Менш чисельний вид виявляється найбільш зараженим.

Зокрема, у вовків близько третини обстежених особин мали сказ (31,1 %). У лисиць, навпаки, при значній кількості обстежень (1636 особин за 7 років) і високій їх щільності (перевищення норм щільності виду) сказ підтверджується значно рідше, в середньому — 13,4 %.

### **Висновки**

Отже, проведене дослідження дозволяє стверджувати наступне.

1) Вірус сказу у природних вогнищах стійко циркуляцію в популяціях хижих ссавців лисиць та інших хижих (вовків, куниць, енотів). Провідну роль цієї групи підтверджують дані щодо діагностичних відстрілах та кількості реєстрацій сказу.

2) Провідна роль, як основного хазяїна і джерела сказу належить лисицям, у яких найбільш чітко просліджується сезонність цього зоонозу.

3) Не існує чіткого зв'язку між відносною чисельністю виду диких ссавців та зростанням кількості випадків сказу у їхніх популяції.

### **Подяки**

Насамкінець висловлюю подяку О. Годлевській, М. Гхазалі (Інститут зоології НАН України), директору Луганської ветлабораторії О. Чванову та керівнику цього дослідження І. Загороднюку за допомогу в організації дослідження.